

COLLECT

ARTS ANTIQUES AUCTIONS

BRAFA '18

Belang van de provenance

WINTER 2017-2018

NR. 477 € 5,90 Nederlandstalige editie

5 414306 142626 04770

Samoerai

De gemaskerde krijger

Edgard Tytgat

vertelt met penseel

Marianne Hoet

Veilinghuis Phillips

César

durfde te scheppen

Julio González

Ambacht & avant-garde

Rineke Dijkstra

Gewoon bijzonder

BRAFA 2018

Hoe belangrijk is de provenance?

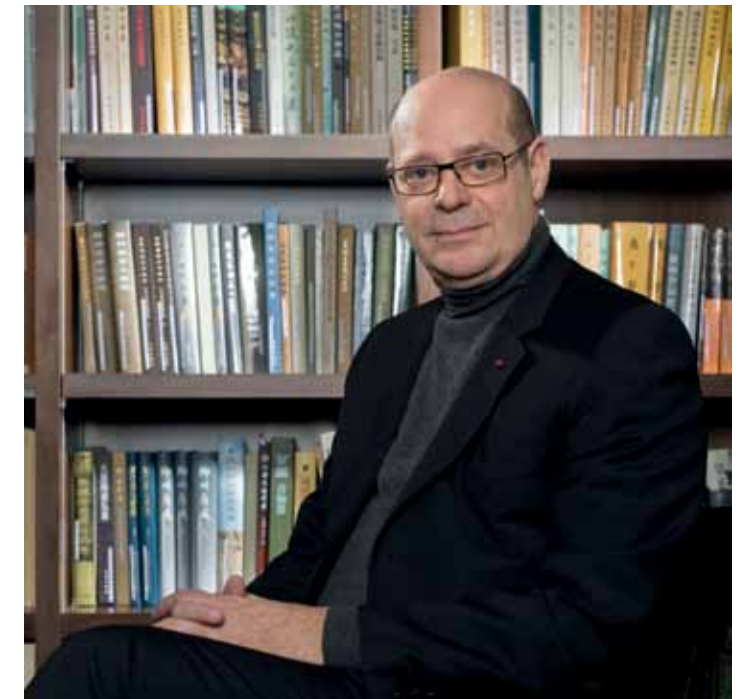
Bij de aankoop van een kunstwerk of object laat de verzamelaar zich leiden door zijn smaak of zoekt hij zijn collectie te vervolledigen. Omdat hij niet bedrogen wil uitkomen, wil hij ook zeker zijn dat het stuk authentiek is. Wat velen hierbij belangrijk vinden, is de herkomst ervan: wat is de weg die een bepaald stuk heeft afgelegd? Is deze provenance een meerprijs waard? Of is dit een overroepen aspect? De deelnemers van de komende Brafa – stuk voor stuk experts in hun vakgebied – weten hier enkele heldere antwoorden op te formuleren.

TEKST: LIESBETH LANGOUCHE

“Veel antiquairs, veilinghuizen en verzamelaars kopen inderdaad enkel objecten met een zekere provenance. Dat is een goede zaak, hoewel niet helemaal”, legt de Parijse handelaar in Aziatische kunst **Christian Deydier** ons uit, “Want de provenance geeft weer welke grote verzamelaar of handelaar dat object in zijn bezit heeft gehad. Maar het geeft geen enkele indicatie inzake de kwaliteit of authen-

citeit van dat stuk. Hun gebrek aan kennis maakt dat velen tegenwoordig allereerst kijken naar de provenance of wetenschappelijke analyses, terwijl dit in feite allemaal gewoon extra informatie is, en dus zeker nooit als het Evangelie beschouwd mag worden. Ook moet men in het achterhoofd houden dat er zelfs in belangrijke collecties valse stukken kunnen zitten.” Desalniettemin zegt een goed

CHRISTIAN DEYDIER: “Ik doe enorm veel opzoeken in boeken en oude catalogi, en soms hebben we het geluk om informatie terug te vinden over een van onze stukken.”

Meer weten

Bezoeken

Brafa

Tour & Taxis

Brussel

www.brafa.be

27-01 t/m 04-02

Gratis naar de Brafa

COLLECT verloot 10 duotickets onder de lezers die vóór 13 januari een mailtje sturen naar collect@ips.be én ons Brafa-artikel op <https://www.facebook.com/CollectKunstAntiekJournal> delen. De winnaars worden persoonlijk op de hoogte gebracht.

Brafa

Het organiseren van de Brafa is steeds een evenwichtsoefening. Als één van de topbeurzen wereldwijd, heeft zij een standaard hoog te houden. En dit doet ze door enkel grote namen te selecteren en te mikken op een grote internationale vertegenwoordiging én een uitgebalanceerd totaalaanbod. Dit jaar vullen 133 gerenommeerde handelaren uit 15 landen - goed voor 20 specialiteiten - de hallen van Tour & Taxis. Daartussen zitten ook enkele nieuwkomers, zoals Gladstone Gallery (Brussel, hedendaagse kunst), Galerie Rattou (Parijs, etnische kunst), Repetto Gallery (Londen, Italiaanse naoorlogse kunst), Galeria Bernat (Madrid/Barcelona, middeleeuwse en renaissancekunst), ArtAncient (Londen, archeologie en numismatiek) en Galerie Chastel-Maréchal (Parijs, 20e-eeuwse decoratieve kunsten).

Een mooie traditie wordt verdergezet met de Brafa Art Talks: negen dagen lang krijgt u negen mini-cursussen, gegeven door experts in hun vak. Anne Adriaens-Panier vertelt over Léon Spilliaert. Svetlana Usacheva, onderzoeker aan de Staatsgalerij Tretjakov in Moskou, bespreekt hun collectie Russische kunst. Met Nicolas Cauwe, curator van de tentoonstelling 'Oceania' in het KMKG, reist u mee naar de Stille Oceaan. En KMSK-directeur Michel Draguet rondt het herdenkingsjaar rond Magritte af. Profiteer er dan meteen ook van om de laatste dagen van de tentoonstelling 'Magritte, Broodthaers & de hedendaagse kunst' mee te pikken. Of die van Christo & Jeanne-Claude in het ING Art Center. Wie de kunstenaar zelf wil zien, heeft misschien geluk op Brafa, want daar verzorgt hij als eregast een monumentaal werk op de beursvloer.

Rituele 'Liding' vaas in brons. China, late Shang-dynastie, 11e eeuw v.Chr.. Hoogte: 25 cm.

Galerie Christian Deydier (Parijs) – stand 22c

Prijsindicatie: meer dan € 250.000

FLORIS VAN WANROIJ: "Het verbaast me regelmatig dat zelfs bij heel belangrijke stukken de eigenaars vaak amper gegevens hebben over de herkomst ervan."

gedocumenteerde herkomst op zijn minst iets over de ouderdom, weet **Floris van Wanroij** uit Dommelen, die een kenner is van kunst(objecten) uit de haute époque: "Een lange herkomst-geschiedenis sluit uit dat een stuk een latere kopie zou zijn. En is het eerder in bezit geweest van een vooraanstaande handelaar of geëxposeerd op een belangrijke beurs, dan heeft het al meerdere 'selectierondes' overleefd." Bij deelname aan bijvoorbeeld de Brafa of de TEFAF werd het immers vooraf gekeurd en onderschrijft het de vereiste kwaliteit en de authenticiteit. **Aline Chastel** van de Parijse galerie voor 20e-eeuwse toegepaste kunst Chastel-Maréchal, voegt hieraan toe: "Het feit dat het stuk deel uitgemaakt heeft van een belangrijke collectie, is vertrouwenwekkend, en streeft tegelijk de ijdelheid van de vol-

gende eigenaar in die zin dat hij zijn naam kan toevoegen aan het lijstje gereputeerde kunstliefhebbers- en kenners."

De club van de goede smaak

"Kijk maar naar de impact van de collectie van Yves-Saint-Laurent en Pierre Bergé: toen die in 2009 werd geveild heeft zij € 373 miljoen opgebracht", brengt Brafa-voorzitter en expert in moderne kunst **Harold t'Kint de Roodenbeke** (Brussel) ons in herinnering, "Hierbij was het publiek in de eerste plaats aange trokken door de goede smaak en het uitzonderlijke raffinement die deze collectie uitstraalde, net omdat ze samengesteld was door rasverzamelaars. In het geval van bepaalde belangrijke collecties, collecties van handelaren of zeker in het geval van vrienden van de kunstenaar biedt de provenance

het voordeel van 'de eerste keur'. Deze mensen hebben hun werken immers rechtstreeks bij de

kunstenaar gehaald, waarbij ze de stukken konden uitkiezen die zij het best achtten." Al bij al heeft het gewoon veel te maken met wat voor object men te maken heeft, zoals hij verder illustreert: "Bijvoorbeeld bij de etnische kunst, en dan vooral de Afrikaanse kunst, zijn de meest gegeerde objecten die welke reeds gepubliceerd zijn en de best gedocumenteerde herkomst

'Sint-Anna ten Drieën', Nederland, Limburgs of Nederrijns. Late gotiek, ca. 1520. Notenhout met sporen van polychromie. Hoogte: 80 cm. Floris van Wanroij: "Dit stuk komt uit de collectie van het vermaarde Museum van Stolk en heeft zich daarna in de collectie van meerdere belangrijke verzamelaars en vooraanstaande handelaren bevonden. Zo heeft Peter's Oude Kunst uit Tilburg de sculptuur in 1973 geëxposeerd op de Oude Kunst- en Antiekbeurs van Delft, de voorloper van de TEFAF. Een degelijk herkomstgeschiedenis geeft dus aan dat het hier om een belangrijke sculptuur handelt." **Floris van Wanroij Fine Art (Dommelen) – stand 137a**
Prijsindicatie: € 35.000

ALINE CHASTEL: "Bij 20e-eeuws design is de provenance belangrijk voor zowel de identificatie ervan als voor de waardebeoordeling."

Valse certificaten

Gaan we naar nog recentere stukken – met de hedendaagse kunst als summum – dan spreken we wel van authenticiteit, maar minder van provenance. "Ik werk voor 50% met werken uit de primaire markt", aldus **Patrick De Brock** van de gelijknamige galerie te Knokke, "Dat wil zeggen dat ik rechtstreeks onderhandel met de kunstenaar, waardoor de provenance dus gewoon het atelier van de kunstenaar is. Als ik onderhandel in de secundaire markt, is dit meestal met een andere galerie, die in vele gevallen zelfs de moedergalerie is. De provenance is in die zin belangrijk wanneer het om een prestigieuze galerie gaat." Toch ziet ook Patrick De Brock dat de koper steeds vaker zekerheid wenst omtrent de authenticiteit: "Sinds de concep-

tuele kunst, toen de werken niet meer gesignd of gedateerd werden, werd het gangbaar dat de kunstenaar een certificaat uitschreef waarin hij vastlegde wat voor werk het was. Daarop is de mode ontstaan om van alles een certificaat te vragen. Maar eigenlijk heeft men zo een probleem gecreëerd in plaats van het op te lossen, want het werkt de idee in de hand dat een werk zonder certificaat geen goed werk is. Ik heb trouwens verschillende kunstenaars die weigeren om zo'n certificaat te maken. En dan maak ik dat. Maar dan nog kan zo'n papier vervalst worden of verloren gaan. Dus zo'n certificaat geeft in feite een vals gevoel van veiligheid. Neen, de grootste zekerheid over de provenance heeft men door het etiket van het atelier in kwestie en door de aankoopfactuur."

hebben, omdat dit hun origine en hun ouderdom bewijst. Bij onder meer schilderijen kan een prestigieuze provenance invloed hebben op de waarde van het stuk. Maar dat geldt dan weer niet voor moderne werken. Aangezien deze niet erg oud zijn en vaak gedocumenteerd zijn in catalogi en dies meer, is het hier geen kwestie van authenticiteit, maar van esthetiek. Schoonheid en emotie blijven de ultieme en enige criteria." De smaak van de koper dus.

Yonel Lebovici (1937-1998), stoel 'Pince sans rire', 1986. Gepolijst aluminium, verchromd staal en gecapitonneerd grijs leder, 98 x 130 x 50 cm (de stoel). Gesignd 'Lebovici Y. n°8'. Ed. van 25 + 2 EP. Provenance : Musée du square Vergennes, Parijs, Frankrijk. © Vincent Luc. **Galerie Chastel-Maréchal (Parijs) – stand 116c**
Prijsindicatie : € 38.000

© Foto: Speltdoorn Studio.

HAROLD T'KINT DE ROODENBEKE: "Bij moderne kunst kan de provenance soms een meerwaarde zijn, als de stukken bijvoorbeeld ooit in het bezit zijn geweest van een beroemd kunstenaar, maar zij is nooit van primordiaal belang of strikt noodzakelijk."

Corrado 'Dino' Martens (Venetië, 1894-1970), 'Oriente Olaf', ca. 1952. Voor Aureliano Toso, Murano. Mondgeblazen glas met ingesloten glasscherven, zanfircio-staafjes en gekleurde stukken glas. Hoogte: 37 cm. Tentoonstelling: XXVI Biennale d'arte di Venezia, 1952.

Marc Heiremans (Brussel) – stand 67b
Prijnsindicatie: € 16.000

Bijkomende illustratie

Leggen we onze vragen voor aan **Marc Heiremans**, Brussels expert in 20e-eeuwse glas- en keramiekkunst, dan klinkt het als volgt: "Persoonlijk hebben wij niet vaak te maken met unieke stukken, en meestal zeggen de namen van de collecties waaruit

Rik Wouters, 'Nel in haar zetel', 1915. Aquarel en inkt op papier, 32,7 x 49 cm. Gesigneerd en gedateerd 'Amersfoort 1915'. Dit werk heeft een mooie provenance: de Nederlandse kunsthistoricus A.D. van Regteren-Altena kocht het werk rechtstreeks van de kunstenaar. Nadien, in 1956 werd het tentoongesteld op de Biënnale van Venetië, waar Wouters België vertegenwoordigde. **Harold t'Kint de Roodenbeke (Brussel) – stand 27c**
Prijnsindicatie: € 50.000-60.000

Europees tapijt in cellulose (ketting en inslag) en wol (pool), 390 x 903 cm. Genummerd (53682) aan de achterzijde. Het tapijt is vervaardigd in een stijl die tussen de art nouveau en de art deco ligt. In tegenstelling tot de gebruikelijke manier is dit tapijt geknoopt op de langste zijde. Waar zulke brede weefgetouwen beschikbaar waren, blijft een mysterie. Het was vervaardigd in opdracht van Ameublements Franck voor de gebouwen van de CMB (Compagnie Maritime belge) te Antwerpen. Opzoekingen in het archief van Ameublements Franck hebben helaas niet kunnen onthullen waar dit tapijt werd geknoopt.

N. Vrouyr (Antwerpen) – stand 31c
Prijnsindicatie: € 55.000-65.000

venance zeker van tel is, is de archeologie. Een van de Brafa-exposanten in dit luik is ArtAncient uit Londen, opgericht door **Costas Paraskevaides**. "Vandaag de dag bestaan allerhande wetten omtrent het opgraven van objecten en is het – normaal gezien – illegaal om vers opgegraven stukken te kopen", vertelt hij, "Dus voor ons als handelaar in archeologische objecten betekent de provenance onder meer dat het object zijn land van oorsprong al verlaten had nog voordat de wetten ingesteld waren die de export ervan verhinderden. Kortom, een goede provenance verzekert dat de ver-

de stukken komen de kopers niets. Dit soort achtergrondinformatie is vooral interessant voor ons als expert om de omzwervingen van belangrijke stukken te documenteren, maar genereert dus geen meerprijs." Inzake tapijten ligt het dan weer anders, vernemen we via **Christian Vrouyr** van N. Vrouyr te Antwerpen. "Er zijn twee soorten verzamelaars", vertelt hij, "Eerst heb je de musea en verzamelaars die historische stukken collectioneren en zelfs aankopen in functie van de provenance. Daarnaast zijn er diegenen die belangstelling hebben voor textiel met een etnische achtergrond. Zij zijn veel eerder geïnteresseerd in de origine en stellen zich meer vragen over de makers van het object." Maar al bij al is zijn mening: "Ik ben eerder geneigd te zeggen dat bij tapijten het stuk belangrijker is dan de pedigree. De provenance is eerder een bijkomende illustratie."

Legale eigendom

Een discipline waar de pro-

zameelaar ook het legale eigendomsrecht heeft." Iedereen kent de berichten over musea die stukken restitueren aan het land waaruit het ooit geroofd werd, of gereputeerde veilinghuizen die werk verkochten dat achteraf toch roofkunst uit W.O. II blijkt te zijn. De mening van de experts inzake dergelijke veilingverhalen is redelijk unaniem: dergelijke fouten zijn jammer, maar helaas mogelijk wanneer de informatie ontbreekt. Niet elk gestolen werk staat geseind, en niet alle fouten zijn te kwader trouw gepleegd. Een eerste stap die men kan zetten om te achterhalen of een kunstwerk niet betwist is, is het raadplegen van organisaties als het Art Loss Register. Zij werken internationaal en beheren een immense database omtrent geroofde kunst. "Op de Brafa hebben we niet enkel een ploeg van ongeveer 100 internationale

experts die de authenticiteit van elk object controleren, maar is er ook een onafhankelijk team van het Art Loss Register", vertelt **Harold t'Kint de Roodenbeke**, "In dat opzicht zijn de beurzen incontourneable, net omdat ze deze professionele garantie bieden."

Detectivewerk

Voorafgaand aan een beursdeelname heeft de handelaar er al heel wat werkuren op zitten. "Om een coherent ensemble bijeen te brengen voor een beurs als de Brafa is een jaar werk en onderzoek nodig om alles te vinden en te documenteren", licht **Harold t'Kint de Roodenbeke** toe, "Bij veilinghuizen worden de loten doorgaans aangeboden, zonder filtering of coherentie. De professionele handelaar, daarentegen, werkt op verschillende niveaus en gaat naar de familie van de kunstenaar, privécollecties, vei-

CHRISTIAN EN NAÏRY VROUYR: "De zeer belangrijke stukken, dus de historische tapijten, vormen een heel kleine groep, waarvan de pedigree in bibliografie redelijk makkelijk op te sporen is."

PATRICK DE BROCK: “Het feit dat de authenticiteit ervan zo makkelijk te weerleggen is, is een van de parameters van het succes van hedendaagse kunst.”

lingen en zelfs specialisten van bepaalde kunstenaars die hij onderzoekt. Al dit werk leidt tot een onderbouwde selectie van de meest gezochte stukken met de garantie van authenticiteit en in een coherent ensemble.” **Costas Paraskevaides** beaamt dit: “Dit onderzoek is tijdrovend en houdt in dat we begrijpen waar het object vandaan komt en welke documenten bestaan om diens geschiedenis te staven. We zoeken in welke tentoonstellingen, catalogi en archieven het stuk opgenomen is geweest,

Een tetradrachme, geslagen onder koning Antigonos III, van de Amphipolis munt, ca. 227-225 v.Chr.. Als kop is Poseidon afgebeeld, met een bossige baard, lang haar en een kroon van zeewier. Provenance: Collectie Baron Alexandre de Petrowicz. Ex. Naville, Luzern, 15 juni 1925.
ArtAncient (Londen) – stand 86d
Prijsindicatie: £ 7.000 (€ 7.900)

en consulteren de databases van gestolen kunst.” **Floris van Wanroij** gaat als volgt te werk: in aanvulling op wat de vorige eigenaars over hun werk weten, bekijkt hij welke informatie het stuk zelf prijs kan geven aan de hand van tentoonstellingsetiketten, labels van kunsthandelaars of veilinghuizen, veilingnummers of zegels met het familiewapen van de familie die het werk in bezit hebben gehad. Verder zijn het Nederlands Instituut voor Kunstgeschiedenis (RKD) in Den Haag, de archieven van Max J. Friedländer en Cornelis Hofstede de Groot van grote waarde voor het achterhalen van de herkomst. “Deze kunsthistorici legden in de late 19e eeuw en de eerste helft van de 20e eeuw uitgebreide verzamelingen documentatie en foto’s aan over Noord- en Zuid-Nederlandse kunst, veelal met vermelding van de collectie of herkomst. Het is altijd ontzettend leuk wanneer je bijvoorbeeld onderzoek doet naar een stuk dat je zelf in Lissabon gekocht hebt, en het werk in zo’n archief terugvindt en leest dat Friedländer

datzelfde stuk in 1928 in Boedapest gezien en geregistreerd heeft! Soms is een werk letterlijk eeuwen te traceren.” “Aangezien mijn specialiteit de 20e-eeuwse toegepaste kunsten zijn, hoef ik niet zo ver terug in de tijd te gaan”, vertelt **Aline Chastel**, “Maar toch blijft het moeilijk als de ontwerpers en verzamelaars hun bestelbonnen of facturen niet bijgehouden hebben. In dat geval is dit onderzoek een detective waardig!” Ze gaat verder: “Ik zit nu bijna dertig jaar in het vak en heb een getraind oog, wat me evenwel niet verhindert om bij twijfel het advies van collega’s te vragen.” Deze openheid onder collega’s geldt ook voor de andere experts, en bijvoorbeeld in het geval van **N.Vrouyr** streeft men ook openheid naar hun klanten na in die zin dat hun omvangrijke bibliotheek toegankelijk is voor publiek. Het persoonlijk archief van **Marc Heiremans** telt meer dan 100.000 documenten en tekeningen waarop hij zijn onderzoek kan baseren: “Zeker sinds Muranoglas bedragen tot € 50.000-200.000 opbrengt, is

Heimo Zobernig, ‘Untitled (HZ 2017 - 060)’, 2017. Acrylverf op doek, 100 x 100 cm. Sinds de jaren ‘80 exploreert de Oostenrijker Heimo Zobernig modernistische ideeën zoals minimalisme, de ruit en kleurentheorie. Zijn bekendste werken zijn de ‘grid paintings’, maar ook zijn monochrome schilderijen zijn een vast component in zijn oeuvre en – zoals het werk hier illustreert – de combinatie tussen monochroom en tekst. **Patrick De Brock Gallery (Knokke) – stand stand 89d**
Prijsindicatie: € 60.000

expertise steeds belangrijker geworden. Deze houdt vooral in dat de meeste stukken vandaag de dag correct geïdentificeerd kunnen worden: zijn ze wel wat men beweert dat ze zijn?”

Verkopen van emotie

Naast al deze droge feiten en gedegen onderzoek, is er met kunst ook gevoel gemeend.

COSTAS PARASKEVAIDES:

“Bij archeologische objecten houdt een goede provenance in dat de verzamelaar het legale eigendomsrecht bezit over het stuk.”

“De rol van de kunsthandelaar blijft iets apart, het is een uniek vak”, besluit **Harold t’Kint de Roodenbeke**, “Wij verkopen niet enkel onze ‘handelswaar’, maar geven een emotie door. De handelaar kan pas een werk kopen of verkopen als dit eerst bij hem een gevoelige snaar raakt. Persoonlijk koop ik altijd met het oog van verzamelaar, alsof elk stuk bestemd is voor mijn eigen gebruik. Het overkomt me zelfs dat ik absoluut een werk wil waarvan het budget

me ongepast of onredelijk lijkt. Maar dan stel ik me gerust met de gedachte dat er wel een klant zal zijn die er wat warmer bij zit dan ik en me zelfs 10% winst kan geven. Uiteraard zijn dit dan ook stevast de stukken die het eerst verkocht worden... En vaak zou ik bepaalde werken voor mezelf willen houden, maar dan moet ik me tevreden stellen met de kans die heb gehad om dat bepaalde meesterwerk even in mijn bezit gehad te hebben, al was het maar voor enkele dagen of uren.”

MARC HEIREMANS: “Het feit dat wij bij 20e-eeuwse glaskunst de herkomst kunnen achterhalen, komt enkel onze reputatie als expert ten goede, maar heeft voor de koper geen belang.”

© Foto: Frank Michta.

